

ומשנינן: **הא**, ברייתא זו המתירה להפקיע ולחתוך ביום טוב — **מני?** — **רבי מאיר** **היא**, דאמר במשנתנו: **אף פוחת** בית העשוי מאבנים סדורות זו על גב זו **לכתחילה**, ונוטל פירות.

ופליגי רבנן עליה, וכמו ששנינו במשנתנו לדעת תנא קמא.

ואנא דאמרי — **כרבנן** אמרתי.

ואכתי תמהינן: **ומי פליגי רבנן עליה** דרבי מאיר **בחותרות** שבקרקע, ואוסרים לסותרם ביום טוב?!

וחתניא: **מודים חכמים** [שאמרו במשנתנו אסור לפחות את הבית העשוי מלבנים סדורות] **לרבי מאיר** שהתיר בהם את הסתירה, **בחותרות** שבקרקע: **שבשבת מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך**, ואילו **ביום טוב מתיר ואף מפקיע וחותר?**!

הרי למדנו שאף לחכמים מותר ביום טוב, ודלא כשמואל?

לב-א ומשנינן: **הוא**, שמואל, האוסר להפקיע ולחתוך בחותרות שבקרקע אפילו ביום טוב — **דאמר כי האי תנא**.

דתניא בהדיא כדבריו:

חותרות שבקרקע: **מתיר** את קשריהן, **אבל לא מפקיע, ולא חותך** — **אחד שבת ואחד יום טוב**. וכדברי שמואל.

וחותרות שבכלי: **בשבת** — **מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך**.

ואילו ביום טוב — **מתיר, ואף מפקיע וחותר**.

ואכתי תמהינן אדשמואל: אמנם תרצת לך **רישא** של דברי שמואל, לענין חותרות שבקרקע, שדבריו הם כדברי הברייתא.

אלא סיפא של דברי שמואל, שאמר חותרות שבכלים אף בשבת מפקיע וחותרך — **קשיא** מהברייתא שהבאנו עתה, שהרי מבואר בה כי בשבת אסור להפקיע ולחתוך אפילו חותרות שבכלים.

ומשנינן: לעולם אפשר לתרץ כשמואל, שאין אסור סתירה בחותרות שבכלים אפילו בשבת. והברייתא האוסרת לעשות זאת בשבת, לא משום אסור סתירה הוא, אלא משום האיסור שבטלטול הסכין הדרוש לחיתוך, וכפי שיבואר מיד. אבל אם יכול להפקיע ולנתק ביד, מותר לו לעשות זאת גם לדעת התנא בברייתא.

והא **מני** ברייתא זו האוסרת טלטול הסכין — **רבי נחמיה היא!**

דאמר רבי נחמיה: **כל הכלים, אין ניטלין** בשבת **אלא דרך תשמישן**.

וכאן, הרי אין דרך השימוש בסכין לחתוך בו הכלים, ולפיכך אסור לטלטלו לצורך זה.

מדרבנן הוא דאסור.

משמע מלשונו, דפשיטא לגמרא שאם אינו אלא סתירה מדרבנן הרי זה מותר ביום טוב, אלא דשמואל דאסר משום דסבירא ליה שהיא

סתירה מדאורייתא.

אמנם צריך ביאור לפי זה, מאי משני הגמרא הא רבי מאיר הא רבנן, וצריך תלמוד. וראה רש"י עירובין לה א ד"ה ובעי, שכתב

ושמואל אינו סובר בדין הטילטול כרבי נחמיה, ולכן מתיר שמואל.

וכאן המקום להדגיש, כי רבי נחמיה אינו עוסק כלל בשאלה העקרונית שנחלקו בה רבי שמעון ורבי יהודה אם יש דין מוקצה בדבר הראוי לשימוש או לאכילה שמקצה אותו האדם מדעתו, אלא הוא סבור שהגזירה שנגזרה בזמן נחמיה [שבת קכג] על כל הכלים שלא ליטלם בגלל שולזלו בדיני הוצאה, הותרה לאחר מכן רק בטלטול לצורך תשמישו המיוחד לו, ותו לא.

והרי **אי** הברייתא הזו לדברי **רבי נחמיה** היא, ומשום טלטול הסכין הוא שאסרו בשבת — **מאי איריא** מדוע מדברת הברייתא רק בענין **שבת**?

והרי טילטול הסכין שלא לצורך שימוש הרגיל ביום טוב, לפי רבי נחמיה — **אפילו ביום טוב נמי** אסור!?

וכי תימא לתרץ, כי **שניא** ליה יש הבדל לרבי נחמיה בין "שבות" של שבת ל"שבות" של יום טוב, ולא אסר טלטול כלי שלא לצורך תשמישו הרגיל אלא בשבת ולא ביום טוב.

אי אפשר לתרץ כך!

וכי מי שניא ליה לרבי נחמיה לחלק בין טלטול בשבת לטלטול ביום טוב?!

והרי מתוך תירוץ שנאמר בבית המדרש על סתירת שלשת הברייתות דלהלן, יש ללמוד לא כן:

שהרי שנינו שלש ברייתות שלכאורה הן סותרות האחת את השניה:

א. **והתני** ברייתא **הדא**: **מסיקין** את התנור ביום טוב **בכלים**, שאינ מוקצה, שהרי ראויים הם לשימוש, **ואין מסיקין** ביום טוב **בשברי כלים** שנשברו ביום טוב.

מפני שבמצבן החדש כשברי כלים, שהתהווה ביום טוב, הן בגדר "נולד" ביום טוב, היות שמעיקרא מערב יום טוב הם נועדו לשימוש של כלי, ואילו עתה הם מיועדים לשימוש של שבר כלי.

ומכח היותם "נולד" הם אסורים הן בטלטול, והן בהסקה, ואפילו אין מטלטלן אלא שורפן במקומן, לפי שבאיסור נולד נכלל גם שלא לעשות בו שימוש. [אבל המשנה ברורה כתב שהסקתו במקומו נחשבת לטלטול. עיין בהקדמה בענין שימוש במוקצה בלי טלטול].

ב. **ותניא אידך**: **מסיקין בין בכלים בין בשברי כלים**, ואין חוששין משום מוקצה.

ג. **ותניא אידך**: **אין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים**.

ומשני ותירצנו על הסתירה בין שלשת הברייתות: **לא קשיא** סתירתן. כי:

א. **הא** — הברייתא הראשונה, המתירה הסקה בכלים ואוסרת בשברי כלים — **רבי יהודה** היא, דאית ליה מצד אחד מוקצה, אבל מצד שני הוא חולק על רבי נחמיה, ומתיר טלטול כלי גם שלא לצורך תשמישו.

שלפי דברי התוספות בעירובין אין הדבר מוכרח.

שאינו אלא גזירה דרבנן; וראה בביאור הלכה סימן שיד שהביא דברי רש"י בעירובין, וכתב,

[כך הברייתא האוסרת הסקה בכלים, על כרחך ביום טוב היא מדברת, שההסקה מותרת בו]?!
ומשנינן: לא קשיא.

לעולם הברייתא האוסרת חיתוך חותמות בשבת בסכין רבי נחמיה היא, אך התנא זה סובר שרק בשבת אסר רבי נחמיה לטלטל כלי שלא לצורך תשמישו המיוחד, ולא ביום טוב.

ומה שהוכחנו מתירוץ הברייתות שלרבי נחמיה נוהג איסור זה גם ביום טוב, דעתו של תנא אחר בדעת רבי נחמיה היא.

כי שתי הברייתות החלוקות בדברי רבי נחמיה אם אסר זאת גם ביום טוב — תרי תנאי הם, ונחלקו בדבר אליבא דרבי נחמיה.

מתניתין:

ה"נר" בזמן המשנה היה מיוצר כך: היוצר של הנרות היה מגבל עפר, ועושהו חמרים חמרים קטנים עגולים ושטוחים, הנקראים בלשון תלמוד "ביצים".

אחר כך היה לוקח את ה"ביצים" אחד אחד, תוחב אגרופו בתוכו, ועושה בו חקק על פני כל עגולו, עד שמקבל את צורתו כ"נר".

לאחר מכן צורפים את הנר בכבשן, ואז הוא נעשה כלי להדליק בו, על ידי שמן ופתילה המונחים בתוכו [מאירי].

ולפיכך, מותר להסיק בכלי ולטלטלו למרות שאין זה צורך תשמישו המיוחד לו, שהרי אין זה שימוש רגיל ואין זה טלטול רגיל בכלים להסיק אותם.

אבל לא מסיקים בשבר כלי שנשבר ביום טוב היות והוא אסור לרבי יהודה מצד "נולד".

ב. הא — הברייתא השניה המתירה להסיק בין בכלים בין בשברי כלים — רבי שמעון היא דלית ליה מוקצה. והרי כלי זה היה ראוי להסקה בין לפני שנשבר ובין לאחר שנשבר. וכל איסור ה"נולד" נובע מכך שהאדם הקצה מדעתו את הכלי הזה משימוש להסקה כשבר כלי, היות ולא העלה בדעתו שישבר הכלי ביום טוב ויעשה בו שימוש של הסקה בתורת "שבר כלי".

ולפי רבי שמעון אין ההקצאה שהקצה אדם מדעתו את השימוש בכלי הזה להסקה בתורת שבר כלי אוסרת אותו, כיון שאין הקצאתו מוחלטת, שהרי יודע הוא שיתכן והכלי ישבר ביום טוב ויוכל לעשות בו שימוש כשבר כלי להסקה.

ג. הא — הברייתא השלישית האוסרת את ההסקה בין בכלים בין בשברי כלים — רבי נחמיה היא, האוסר טלטול כלי שלא לצורך תשמישו, וכל שכן שאוסר טלטול שברי כלים שנשברו ביום טוב משום נולד, שלא היה זה דרך טילטולו של הכלי בהיותו שלם.

הרי למדנו מכאן שרבי נחמיה אוסר טלטול כלי שלא לצורך תשמישו אפילו ביום טוב! ואין לתרץ את התירוץ האמור שיש חילוק בין שבת ליום טוב.

דבפחיתת נר גרידא — מנא [כלין] הוא עושה.

כלומר: שאפילו נר חקוק, שעדיין לא צירפו בכבשן, חשוב כלי?

אמר רב יוסף: רבי מאיר היא, המחשיבו כלי לענין קבלת טומאה.⁽¹⁾

דתניא: כלי חרס — מאימתי מקבל טומאה?

משנגמרה מלאכתו, שחקקו, אפילו עדיין לא צירפו בכבשן, דברי רבי מאיר.

רבי יהושע אומר: רק משעה שיצורפו בכבשן הוא מקבל טומאה, אבל בחקיקה בלבד אין הוא חשוב עדיין כלי, ואינו ראוי לקבל טומאה.

הרי למדנו לדעת רבי מאיר, שהחקיקה לבדה עושה כלי, ואף תנא קמא של משנתנו רבי מאיר הוא.

אמר ליה אבוי לרב יוסף, לדחות את הדמיון בין שאר כלי חרס לנר:

ממאי? וכי מנין לך שלדעת רבי מאיר אף נר חקוק שלא נצורף בכבשן כלי הוא?!

והרי דילמא עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם, שבחקיקה לבד נעשה כלי, אלא בשאר כלי חרס שחקקו בהם חקיקה גדולה, הואיל

אין פוחתין ביום טוב את הנר. אין חוקקין בביצת היוצר לעשות בה צורת נר, אפילו אינו מצרפו בכבשן, מפני שהוא עושה בכך כלי. [ואסור מצד מלאכת מכה בפטיש או מצד מלאכת בונה].

ואין עושין פחמין ביום טוב. אין להבעיר עצים עד שנעשים גחלים ולכותם בשלב הזה כדי שישמשו כפחמים. וטעם האיסור, הואיל והפחמים נחשבים כ"כלי", המשמש לצורפי זהב למלאכתם.

ואין חותכין את הפתילה הארוכה לשנים ביום טוב.

אין צורך לומר שאין עושין את הפתילה מעיקרה, כיון שעשיית כלי גמור היא, אלא אף אם עשה מערב יום טוב פתילה ארוכה, אין רשאי לחותכה לשנים, שהרי הוא מחדש כלי [מאירי].

רבי יהודה אומר: אין חותכין את הפתילה בסכין. אבל חותכה באור, שורפה באש באמצעיתה, והיא נחלקת. ויתבאר טעמו בגמרא.

גמרא:

שנינו במשנה: אין פוחתין את הנר. מפני שעשיית כלי הוא.

ומפרשינן: מאן תנא, מי הוא התנא הסובר

"מפני שהוא עושה כלי", דמשמע כלי גמור הוא ואף לענין טומאה. אבל ביום טוב אסור לעשותו, אע"פ שאינו כלי גמור. וכמו שכתבו התוספות שאסור להתחיל את הכלי.

ודייק כן מלשון הגמרא: מאן תנא פחיתת

1. כתב הרש"ש לתמוה על הפוסקים שפסקו כמשנתנו, שהרי משנתנו רבי מאיר היא, ואין הלכה כמותו, אלא כרבי יהושע שחלק עליו? !
וביאר לפי שיטתם, שלא אמרו על עיקר דין המשנה שהיא כרבי מאיר, אלא על לשון המשנה

דחזי לקבולי ביה מידי, ראויים הם אף קודם צירופם בכבשן להניח בהם דברים יבשים [שאינן צורך בצירוף הכבשן אלא בכלים העשויים להניח בהם דברים לחים], ולפיכך כלי הם.

אבל הכא, במשנתנו, המדברת בנר שבית קבולו קטן, הרי כל שאינן מצרפו בכבשן וראוי ליתן בו שמן — **למאי חזי** [לאיזה תשמיש ראוי הוא]?! וכיון שאינו ראוי לשום תשמיש אין זה כלי.

ומשנינן: אף נר חקוק ראוי הוא לקבולי ביה **פשיטי** [להניח בו מעות].

איכא דאמרי אמר רב יוסף: תנא של משנתנו הסובר שאף נר שאינן בו אלא חקיקה כלי הוא — **רבי אליעזר ברבי צדוק היא**.

דתנן: אלפסין חרניות [גושים שטוחים של חימר עשויין כמידת קערות [צלחות], אלא שעדיין לא נחקקו ונצרפו בכבשן, ובני עיירות אין מקפידים על כלים נאים, ומשתמשים בהם לקערות כמות שהן], הרי אלו:

טהורות באוהל המת, היות וכלי חרס שאינן לו תוך אינו מקבל טומאה באוהל המת.

וטמאות במשא הזב. שאם נשא אותן הזב הרי הן נטמאות כשאר כלים הנטמאים

במשאו, שאף אלו כלים הם. (2) [חידוש מיוחד אמרה תורה בטומאת זב, שאם הוא נושא או מסיט כלי, אפילו בלי שיגע בו, נטמא הכלי].

רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: אף טהורות **במשא הזב**, לפי שלא נגמרה מלאכתן.

ועל כרחך, אין טעמו של רבי אליעזר ברבי צדוק אלא משום שעדיין לא נחקקו, אבל אם נחקקו אף שלא נצרפו בכבשן כלי הם. שאם לא כן למה נחלקו באלפסין חרניות שאינן להם תוך, הרי היה להם לחלוק בכלים חקוקים שעדיין לא נצרפו בכבשן.

ומשנתנו, כדעת רבי אליעזר ברבי צדוק.

אמר ליה אביי לדחות את הדמיון מקערות לנר:

דילמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר ברבי צדוק התם בקערות חקוקות, **אלא** משום דחזי לקבולי ביה מידי, **אבל הכא** בנר **למאי חזי**!?

ומשנינן: אף נר חקוק ראוי הוא לקבולי ביה **פשיטי** [לשים בו מעות].

תנו רבנן: אין פוחתין את הנר, ואין עושין אלפסין חרניות **ביום טוב**, מפני שהוא עושה כלי.

ולפיכך פירשו, שהאלפסין יש להם תוך, אלא שהן מכוסות מלמעלה ועומדות להפתח, וטהורות באוהל המת היות וכלי המוקף צמיד פתיל אינו טמא באוהל המת. אבל בהיסט הרי הם טמאים, הואיל ועומדים הם להפתח.

מנא כלי הוא. ולא אמרו: מאן תנא רבי מאיר היא. וראה עוד שם בשם הבית יוסף.

2. התוספות חולקים על רש"י, וסוברים שכלי חרס שאינן לו תוך אינו מטמא בהיסט הזב. והרשב"א האריך בזה הרבה.

רבן שמעון בן גמליאל מתיר כאלפסין חרניות.

ומפרשין: מאי חרניות?

אמר רב יהודה: ערניות, כדמפרש ואזיל.

מאי ערניות? אמר אבוי: צעי חקלייתא [קערות של בני העיריות], וכפי שנתבאר.

שנינו במשנה: ואין עושין פחמין ביום טוב: ותמהינן: והרי פשיטא שאין עושין אותן ביום טוב! כי למאי חזי איזה צורך יום טוב יש בהן?!

תני רבי חייא: לא נצרכה אלא לאסור עשיית פחמין כדי למוסרין לאוליירין [בלנים מחמי חמין ומרחצאות] בו ביום. וקא משמע לן מתניתין שאף לצורך יום טוב אסור לעשותן.

ותמהה הגמרא על תירוץ זה:

ובו ביום — מי שרי!?

כלומר: וכי יש איזה היתר שימוש בו ביום בפחמין?! והרי אף לחמם מים לרחיצה אסור, שהרי אסרו רחיצה בחמין ביום טוב ואפילו הוחמו מבעוד יום, וכל שכן להחם חמין ביום טוב לרחיצה, שלא הותר מעולם.

ואם כן, חוזרת הקושיה: פשיטא?! (3)

ומשנינן: כדאמר רבא: להזיע, וקודם גזרה.

הבא נמי יש צורך בפחמין כדי להזיע על ידם, שמכניס פחמים למרחץ לחממו, ונכנסים אנשים לשם כדי להזיע.

ואף שגזרו על ההזעה, יש לפרש משנתנו שהיא נשנתה קודם גזרה. (4)

שנינו במשנה: ואין חותכין את הפתילה לשנים, רבי יהודה אומר חותכה באור:

ותמהה הגמרא על שיטת רבי יהודה, שמחלק בין חיתוך בסכין לחיתוך באור:

והרי מאי שנא בסכין דלא יחתוך, כיון לב-ב דקמתקן מנא [מתקן כלין] הוא, אם כן באור נמי הרי קא מתקן מנא, ולמה מתיר רבי יהודה?!

תני רבי חייא ברייתא, המפרשת את דעתו של רבי יהודה:

חותכה באור כפי שתי נרות, נותן שני ראשיה בתוך שתי נרות [אם צריך להדליקן כאחת⁽¹⁾] ומדליק את הפתילה באמצעה והיא נחלקת. ולכן מתיר רבי יהודה, כי אין מוכח מתוך מעשיו שלתקן את הפתילה הוא מכויין אלא להדלקה בעלמא.

אמר רבי נתן בר אבא אמר רב: מוחטין [מפרש לה ואזיל] את הפתילה ביום טוב.

3. ראה ברשב"א כאן, שאסור להחם חמין ביום טוב מפני שאינו דבר השוה לכל נפש אלא למפונקין. וכן כתבו התוספות לעיל כא ב, וראה מה שהאריך בזה המגיה ברשב"א הנדפס מחדש.

1. הרא"ש והר"ן הביאו כן מירושלמי דאיתא התם: בצריך לשתיהן.

4. כתב הרשב"א: לחמם מים להזיע מותר, אף